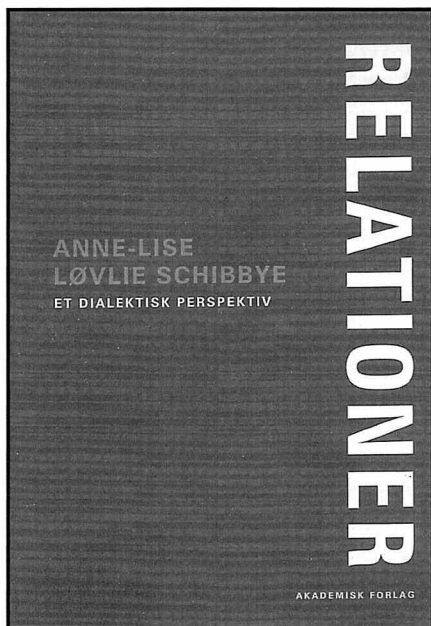

Relationer!

– et modigt synteseprojekt

Af Nils Peter Uhre og Flemming Pommer

Schibbye, Anne-Lise Løvlie:
RELATIONER – ET DIALEKTISK PERSPEKTIV
456 sider, Akademisk Forlag 2005 (opr. 2002).

Den norske psykolog og psykoterapeut, ph.d. Anne-Lise Løvlie Schibbye, har som underviser og forsker ved Psykologisk Institut i Oslo i en menneskealder kombineret forskning, undervisning og klinisk praksis. I sit seneste arbejde, der udkom i januar i år, sammenfatter hun et langt arbejdslivs studier og praktisk erfaring som psykolog og psykoterapeut med en grundig, omfattende og helstøbt bog som resultat.

Intentionen med værket er helt overordnet at (re)etablere og plædere for en dialektisk forståelse af relationer, relationsforstyrrelser og selvet som et selvet-i-relation. Særligt med familierapi som eksempel anskueliggør hun denne forståelse.

I den første af bogens tre hoveddele redegør Schibbye for sit såkaldt metateoretiske perspektiv. Det vil sige en indføring i et filosofisk grundlag for såvel psykologisk teori som klinisk praksis i form af centrale begreber fra eksistentialismen (Kierkegaard, Heidegger) og dialektikken, nærmere bestemt kulminationen på den tyske idealisme (Hegel). Disse begreber ophæver for Schibbye en ofte oplevet splittelse mellem teori og praksis og begriber virkeligheden og dens kompleksitet i al sin ubegribelighed bedre end de fleste psykologiske teoridannelser.

I behandlingen af eksistentialismen argumenteres der for en oprindelig eksistens af sansninger, stemninger og affektive rørelser (*at vi er*) som primær i sammenligning med en ydre tilskrivning af essens (*hvad vi er*). I kraft af begreberne eksistens og essens muliggøres forståelsen af menneskets frihed fra ydre roller og normer; de roller og ydre definitioner af hvem vi er, som betinger en uhensigtsmæssig opretholdelse af problematiske relationer og selvopfattelser. Derudover kaster eksistensbegrebet et særegent lys over problemer og muligheder i det psykoterapeutiske arbejde med potentialet til en enestående forklaring og forståelse af centrale aspekter ved psykologiske problemstillinger.

Begrebet *Befindlichkeit* (Heidegger) begriber og beskriver i Schibbyes øjne en meget væsentlig kontakt med sig selv og de indre processer og en deraf følgende mere *oprindelig* selvforståelse, og begrebet angst rummer for Schibbye et stort potentiale til at belyse og forklare, hvad der *fastholder* mennesker i positioner, relationer og selvforståelser, som psykologisk set er usunde og ødelæggende. Samlet set rummer eksistentialismen en almen og for det terapeutiske arbejde helt grundlæggende mulighed for at undgå en tingsliggørelse (reificering) af medmennesket.

Med dialektikken introduceres bogens til stadighed gennemspillede tema: sammenhængen mellem "indre selvprocesser og forholdet til andre". Dialektikken indebærer således, at man ikke kan forstå sig selv uden at inddrage samspillet med den anden og omvendt, således at vi i vores relationer til hinanden hele tiden skaber hinandens forudsætninger i en fortløbende proces. I sin oplevelse af klienten må terapeuten m.a.o. hele tiden tænke sig selv ind som den andens forudsætning.

Schibbye fremhæver i forlængelse heraf, at udvikling, følelsesmæssigt såvel som forståelsesmæssigt, i høj grad sker gennem det at genkende sig selv i den anden og tage sig selv tilbage som forandret. Det indebærer et gensidigt anerkendende samspil, i hvilket der foregår en stadig pendulering mellem nærhed og (selv)afgrænsning.

Her og gennem hele bogen insisterer Schibbye netop på de situationer, der umiddelbart tager sig ud som overvejende ensidige påvirkninger, eksempelvis fra mor til barn eller fra terapeut til klient. Hun argumenterer for, at relationer altid er dialektiske og fokuserer i forlængelse heraf på de uheldige konsekvenser det får for selvet og relationerne, at man overser denne vekselvirkning. Med andre ord får Schibbye begrundet hvorfor, hvornår og hvordan terapeuten eller moderen opdrager hhv. behandler uhensigtsmæssigt og hun får også anskueliggjort, hvad man kan gøre for at ændre praksis.

Om end indføringen sine steder forekommer en smule abstrakt og lidt tung, til dels på grund af forlægget, lønnes indsatsen, idet det lykkes forfatteren at folde analysen af bogens følgende temaer ud med en gennemført eksistentialistisk og dialektisk rød tråd i redegø-

relsen. At lærebogsforfattere og andre skribenter, der befatter sig med sådanne svært målelige processer som psykoterapi, bør besinde sig på at eksplicitere sammenhængen mellem det meta-teoretiske grundlag og den praksis der beskrives, synes ligeså indlysende som desværre sjældent set. Læst ind i den reificering af individet og familien som nogle familierapeutiske metoder i øjeblikket synes at praktisere, er man tilbøjelig til med Schibbye i hånden at påpege, at hvis disse metoders menneskesyn såvel som sammenhængen mellem teoretisk afsæt og metoder var eksplicit, ville det blive klart, at fremmedgørelse er prisen for en økonomiløsning af familierapi.

Den anden og mest omfangsrige del omhandler psykologisk teori om selvet og selvet-relation med afsæt i det filosofiske grundlag som konstant tilstedeværende bagtæppe. Man føres dybt ind i kvalitative aspekter ved personlighedens struktur og funktionsmåde, og emnemæssigt kommer vi med en vis møjle igennem emnerne tidlig udvikling af selvet og spædbarnsforskning, tilknytning og selvafrænsning, udvikling af relationsforstyrrelser, relations- og selvudvikling i forhold til partnervalg og -samspil samt familiesamspil. Denne del tager form af en lang teorigennemgang i dialog med forskningsresultater og indspil fra klinisk praksis indenfor den psykodynamiske teoriretning, hvori Schibbye overvejende selv hører hjemme. I kraft af de teoretiske diskussioner 'opdateres' eller moderniseres store dele af det psykodynamiske teorikorpus, hvor diskussionen og vurderingen og dermed Schibbyes korrektioner til teorierne udfolder sig på baggrund af den eksistentielle og særligt den dialektiske forståelse. Det er mest tydeligt i Schibbyes korrektioner, eksempelvis af psykoanalysen, hvor teorierne mangler dialektisk forståelse og særligt mangler refleksion over terapeuten egen uundgåelige deltagelse i de terapeutiske relationer.

Perspektivet, hvorfra refleksivitetens og selvets udvikling anskueliggøres, er det individuelle subjekts. Refleksivitetens udvikling, såvel som de processer der kan føre til forstyrrelser, beskrives med mor-barn forholdet som en slags prototypisk forhold og eksempel på dialektikken i individets udvikling. I sin analyse trækker Schibbye på såvel klassiske, psykodynamiske tilknytningsteoretikere (Bowlby, Winnicott, Stierlin) som på de indsigter ny psykologisk forskning (Fonagy, Stern) har tilvejebragt. Hun illustrerer blandt andet på solid vis, hvordan tid-

lige forstyrrelser i selvets relation til andre har konsekvenser for senere samspil med signifikante andre, partnere og familie, og det er lykkedes at binde den valgte empiri og forskning sammen med den dialektiske tankegang.

Schibbye slår sig et par gange undervejs for munden i ydmyghed over fremstillingens og det skrevne ords mangler, når det gælder skildringen af udviklings- eller helingsprocessernes kompleksitet. Ligeså klædeligt det synes at være, ligeså klædeligt er det ikke at falde for en forenkling af stoffet. Processer der fører menneskelig udvikling eller forandring med sig er komplekse, og sådan er det.

I denne del demonstrerer Schibbye et overbevisende teoretisk overblik, særligt i kraft den dialektisk orienterede modernisering af psykodynamisk teori.

I tredje del behandles centrale momenter i terapeutisk praksis på baggrund af filosofien og den psykodynamiske teori, hvor fokuset netop og ofte er på, hvordan man i erkendelsen af selv uundgåeligt at være en komponent i terapien bevidst kan kvalificere egen praksis, både i individuel terapi og i gruppeterapi. Syntesen af metateori, psykologisk teori og praksis udfoldes her med familierapi som eksempel og Schibbye søger herigennem at sandsynliggøre, at det teoretiske projekt kan stå for en konfrontation med praksis.

Denne mest konkrete del af bogen rummer analyser af centrale begreber såsom overføring, modoverføring, tolkning, modstand m.fl. Det er forfatterens klare opfattelse, at gensidig anerkendelse er det vand terapeut og klient uomgængeligt må svømme i, hvis arbejdet med terapi skal bære frugt, hvorfor begrebet anerkendelse udfoldes meget grundigt. En til formålet konstrueret casefamilie tjener som eksemplificering af dialektisk (læs: konstruktiv) og ikke-dialektisk (destruktiv) terapeutisk forståelse og i arbejdet med denne anskueliggøres vigtige pointer og processer.

Det er let at lade sig overbevise, men snarere på trods af den valgte formidlingsform end på grund af samme. Casen forekommer ikke alene meget konstrueret, men også en smule søgt, hvor man i de konstruerede dialogeksempler mellem terapeut og familiemedlemmer savner mangfoldighed, det uforudsete for ikke at sige modstanden.

Til gengæld har værket en fin forståelse for den uerfarne terapeuts genvordigheder qua de mange konkretiseringer af, hvordan man på et dialektisk grundlag kan forholde sig til klienter, særligt når

terapisessionerne er ved at løbe af sporet. I forlængelse heraf giver bogen indirekte sit meget sympatiske bud på, hvordan man som behandler stadigvæk kan være en vidensautoritet. I sammenligning med andre tilsyneladende også dialektisk orienterede teoretiske og terapeutiske tilgange er *Relationer*, hvad praksis angår, i en klasse for sig i kraft af den gennemførte refleksivitet og opmærksomhed på egen indflydelse, hvad enten det er som partner, forælder eller terapeut.

Når man læser bogen, slår det gang på gang én, hvor krævende en disciplin psykoterapi er for sin udøver. Psykoterapi udbydes af mange og titlen er ikke beskyttet, så der er god grund til at se sig for i et marked med en mangfoldighed af tilbud af større eller mindre lødighed. Med sin omfattende viden og erfaring er Schibbye med til at sætte en standard for kvaliteten af den faglige skoling og refleksion, vi som brugere må kunne forvente os af fagets udøvere.

Styrken i den konsekvente reference til dialektisk tænkning er, at det langt hen ad vejen lykkes forfatteren at sandsynliggøre relevansen af denne tankegang, og som sådan må projektet med at forbinde metateori, teori og praksis i dette tilfælde siges at lykkes. Det sker imidlertid indimellem, at man som læser savner den kritiske nuancering eller diskussioner af givne fund og fortolkninger. Dermed kunne man mene, at dialektikken ironisk nok sommetider går tabt i redegørelsen. I en evidenskontekst er *Relationer*, trods inddragelsen af nyere forskning, således en udpræget 'gammeldags' bog, eksempelvis i de set med evidensbriller noget 'overfladiske' begrundelser for mange synspunkter i form af en generel henvisning til klinisk praksis uden nogen som helst form for dokumentation. Det kan, alt efter læserens syn på evidens, være en styrke eller en svaghed; men ikke desto mindre svækker det i den sammenhæng bogens argumentation, at den 'sløser' med præcis dokumentation og fyldig begrundelse. Pointen her er ikke at argumentere for evidens, men snarere at påpege at tanker der pt. er 'gammeldags' risikerer at blive overhørt, fordi de ikke taler indenfor den videnskabeligheds- og evidenskontekst der, om man vil det eller ej, i stigende grad udgør rammen for faglige diskussioner.

Omvendt er Schibbye, uden tidens tilbøje-

lighed til evidens og anden legitimerings-trang, i sin indkredsning og begribelse af selvets udvikling og de dertil knyttede relationelle forandringsprocesser meget mere fokuseret og opmærksom på nødvendigheden af at ekspliciterer holdninger, menneskesyn, værdier m.m.

Hvad der måske nok er mere alvorligt er et fuldkomment fravær af enhver form for diskussion af empiri, der går imod bogens synspunkter og den nærmest forstyrrende brug af casefamilien, som nok illustrerer, men også gnidningsløst verificerer de teoretiske præferencer og positioner Schibbye indtager og allerede har formuleret mere generelt. *Relationer* mangler i bund og grund en fornemmelse for falsifikation, hvorfor ønsket om og behovet for den konstruktive dialog med anden empiri og andre teoretiske tilgange aldrig indløses. Det ligger måske udenfor bogens rammer, men hindrer ikke oplevelsen af værket som et langt og noget ensidigt verifikationsforsøg.

Fordi *Relationer* ikke diskuterer forskellige teoretiske tilganges opfattelser af bogens emner og i forlængelse heraf udelukkende bygger på en moderne revideret psykodynamisk teori-tilgang, fremstår den til syvende og sidst mest som et plaidoyer for en dialektisk og psykodynamisk baseret menneske- og terapiforståelse. Hvis den er en lærebog, er det derfor i form af en personligt præget lærebog i dialektisk og eksistentiaalistisk funderet psykodynamisk teori og forskning.

Betydningen af *Relationer* er selvsagt givet, i kraft af de synspunkter der gøres gældende i selve bogen. Men den gives også i og med den position værket indtager i en større psykologifaglig og videnskabelig sammenhæng, fordi *Relationer* på mange fronter er et 'utidssvarende' værk og dermed peger på nogle tankeformationer, der er ved at etablere sig som selvfølgeligheder.

Med andre ord er *Relationer* psykologifagligt set et tiltrængt supplement til kompetencepsykologiens stærke, robuste barn og til den behaviouristiske og kompetencemæssige afsværgelse af fortidens betydning i deres insisteren på nutiden. *Relationer* anerkender således tilstedeværelsen af mange af de størrelser, der på området er under beskydning: de sårbare og svage sider af mennesket, det ubevidste, barndommens og dermed fortidens altafgørende betydning og indflydelse, det

følelsesmæssige og det indre, problemer og patologier modsat den herskende og omsiggribende tendens til at fokusere på ressourcer og styrker (også hvor de ikke er der) og ikke mindst gensidighed, vekselvirkning og proces – helt nødvendige nuancerende aspekter i en tid hvor eksempelvis alle handlinger i den offentlige selvforståelse udspringer af rationelle beslutninger udmøntet i det frie, individuelle valg.

For så vidt Schibbyes ontologi er meget entydig i form af en verden med individer i relationer men uden andre nævneværdige omgivelser, individer udelukkende præget af tidligere relationer, får *Relationer* i øvrigt også implicit lagt afstand til socialpsykologien og i særdeleshed til den systemiske tankegang.

I forlængelse af det ovenstående lægger værket også 'utidssvarende' afstand til det positivistiske videnskabsideal og udgør således et kvalificeret modspil til det for indeværende noget ensidige metode-, diagnose- og procedurefokus på det sundhedsmæssige og sociale område. Det viser sig i en gennemført og altid tilstedeværende dialektisk-hermeneutisk og også fænomenologisk forståelse.

Dristig er samlet set også bestræbelsen på at integrere viden om psykopatologi, udvikling og psykoterapi indenfor en større og filosofisk orienteret ramme til forskel fra empirisk orienterede detailstudier. Det er sjældent at se et forsøg på at trække så store linier og levere en forholdsvis omfattende og dermed mere abstrakt præget teori som udgangspunkt for det psykologiske og psykoterapeutiske arbejde. Netop Hegel er filosofihistorisk set det sidste forsøg på at tænke 'det hele' før videnskabernes stigende udparcellering og differentiering. *Relationer* udgør derfor et modigt synteseprojekt i en kontekst præget af ekstremt specifikke forsknings-spørgsmål, partiel teori, 'middle range theory' og andre pragmatiske og snusfornuftigt velafgrænsede men netop aldrig samlende bestræbelser på at begribe virkeligheden.

Det er ikke mindst disse utidssvarende træk der, tilsigtet eller ej, kvalificerer *Relationer* i forhold til en større sammenhæng, fordi de mere eller mindre eksplicit peger på nyligt genkomne og andre mere konsoliderede videnskabsteoretiske, terapeutiske og teoretiske selvfølgeligheder.